

Het kerkhof der Buitenkerk, 1809-1958

door M. J. Gasman.

De beschikking van koning Lodewijk-Napoleon omtrent de Buitenkerk in 1809 genomen, was wel erg kort geredigeerd. Ze liet overvloed van vragen over, die beantwoord moesten worden. En dit antwoord gaf nog al eens verschil tussen het gemeentebestuur van Kampen en de commissie uit de katholieken gevormd, die de overname en verzorging van de kerk op zich had genomen. We zagen in vroegere artikelen de strijd tussen deze beide partijen getekend, omtrent de toren en vooral ook de graven en grafsteden in de kerk. Hetzelfde verschil van inzicht liet zich gelden omtrent het kerkhof, om de kerk heenliggend. De gecommitteerden ter vertimmering der Buitenkerk beschouwde dat als vanzelf sprekend bij de kerk te behoren, doch het inzicht, vooral van burgemeester van Heerdt, stond daar lijnrecht tegenover. Deze burgemeester heeft het blijkbaar moeilijk kunnen verwerken, dat de Buitenkerk aan de Katholieken was gekomen. Pastoor Doorenweerd, die veel liever de Broerenkerk had gekregen, omdat ze meer in het midden der gemeente was gelegen en in veel beter conditie verkeerde, wist dat juist de burgemeester dat verhinderd had en daardoor werd de strijd om de toren en de graven des te feller. Hoe het zij, ook het kerkhof vroeg zijn onderhoud. De kerkelijke commissie nam daarom al spoedig het besluit om het kerkhof hier en daar wat af te graven en zo verbetering te brengen. Onmiddellijk echter kwam er protest van de burgemeester, omdat men zonder zijn voorkennis met dit afgraven was begonnen. Hij stond op het standpunt dat het beheer van het kerkhof alleen de stad aanging ¹⁾.

De kerkelijke commissie besloot zich maar kalm te houden toen de burgemeester 15 augustus 1909 persoonlijk op het kerkhof verscheen en aanwijzingen deed omtrent het afsteken van het kerkhof, vooral bij de kerkmuren. Toch kon de commissie zich niet onttrekken aan een beslissing van de

¹⁾ Doorenweerd, Dagboek mijner verhandelingen I:44.

Koning, waarin bepaald werd, dat de huisjes aan de kerk gemetseld (waarin de doodsbeenderen van het kerkhof werden gedeponeed) moesten worden afgebroken, terwijl de beenderen in een grote kuil verzameld moesten worden. De kerkelijke commissie gaf dus aan enige mannen opdracht, die huisjes af te breken. Hierbij stond voor de verzameling der beenderen een stuk muur danig in de weg. De werklui vroegen daarom, dat de commissie een paar metselaars opdracht zouden geven, om dat obstakel weg te breken. Dit geschiedde en er werd order gegeven deze stenen af te bikken en in de kerk te brengen. Dit alles voor rekening van de kerk. Nauwelijks was dit werk verricht, zodat de stenen schoon-gemaakt in de kerk stonden, of de burgemeester en wethouders zonden de stadsarchitect met enige arbeiders, die de stenen uit de kerk weghaalden. Zij lieten de boodschap achter, dat degenen, die de metselaars opdracht hadden gegeven dit stuk muur af te breken, ze ook maar moesten betalen ²⁾). Toen echter enige tijd later de muur om het kerkhof op sommige plaatsen zeer verwaterd was, zodat zij dreigde om te vallen, moesten maatregelen worden genomen om deze te herstellen. De kerkelijke commissie nam daartoe het initiatief, vooral omdat 19 maart 1810 een groot gedeelte dezer muur werkelijk was gesneuveld en wel aan de Oudestraat van het hek aan de Noordkant tot omtrent de hoek van de Schapensteeg. Terstond werd nu besloten een bestek te laten opmaken volgens hetwelk de omgestorte muur zou worden hersteld en het behouden gedeelte met enige rollagen zou worden verhoogd, vooral in de Schapensteeg ³⁾).

De aanbesteding had plaats op vrijdag 23 maart en bedroeg het bedrag van f 150.—. Nu kwam geen protest van de gemeente, waaruit de kerkelijke commissie vanzelfsprekend de conclusie trok, dat kerkhof en muur als hun eigendom werd beschouwd. Dat de commissie hiervan innig overtuigd was, blijkt uit hun besluit van 2 april 1810, waarbij ze aan zekere van Wijhe vergunden achter zijn huis op het kerkhof een bleekveld aan te leggen, mits dit te allen tijde zou kunnen herroepen worden en jaarlijks een recognitie ten voordele der

²⁾ D.M.V., Doorenweerd I:45.

³⁾ D.M.V., I 126.

kerk zou worden betaald⁴). Toen in 1812 de koster B. Mannes stiekum een kippenhok had laten maken op het kerkhof en zelfs bloembedden had aangelegd, trad de commissie daar terstond tegen op en liet de bloembedden en later ook het kippenhok verwijderen⁵).

In 1827 werd door Willem I voorgeschreven, dat er niet meer mocht begraven worden binnen de stadsmuren. De kerkhoven moesten buiten de muren der stad worden aangelegd. Het gemeentebestuur benoemde een commissie tot regeling dezer aangelegenheid. Hierin werden van Katholieke zijde benoemd de heren Kesselaar, van Goltstein en van Romunde. De moeilijke vraag, waar een geschikte plaats te vinden voor dit kerkhof, werd tenslotte opgelost door de aanleg van een kerkhof op de Zandberg, onder de gemeente IJsselmuiden⁶).

Toch ontstond er nog vele jaren later een verschil tussen het gemeentebestuur en het kerkbestuur en wel in 1856.

Het kerkbestuur wilde gaarne een kosterhuis bij de kerk hebben en verzocht daarom op 28 november 1856 aan de gemeente het huis staande in de Schapensteeg op het kerkhof, welk huis vroeger tot Nederduitse school en onderwijzerswoning was ingericht en de laatste jaren gratis door de weduwe van de onderwijzer Tiemen Prins was bewoond.

Het kerkbestuur beging de domheid in deze aanvraag te beweren, dat dit huis feitelijk hun eigendom was en dat men enkel terwille van de weduwe Prins tot nu toe het eigendomsrecht niet had opgevorderd.

In de notulen van de Gemeenteraad van Kampen dd. 31 december 1856 no. 15⁷) gaf de gemeente hierop antwoord:

„Overwegende dat door de adressanten in hun request wordt beweerd, dat het onderwerpelijke huis tot het eigendom van voormelde kerk zoude behoren, aangezien toen in 1809, onder de regering van Koning Lodewijk, de kerk met geheel het kerkhof en wel met alle lusten en lasten, aan de Roomsch-Catholyken van Kampen en omgeving, meergenoemde woning niet is uitgesloten, maar enkel de toren, die aan de stad is gebleven, terwijl alleen de omstandigheid, dat het huis

⁴) D.M.V., I 127.

⁵) D.M.V., I 456.

⁶) D.M.V., III 219.

⁷) Gemeentearchief Kampen.

als stadsschoollocaal werd gebezigd en het gemeentebestuur er later de weduwe van den overleden onderwijzer om niet liet wonen, de commissie had weerhouden deswege vroeger reclames in te dienen. Overwegende, dat de hier bedoelde bewering, volgens alle regelen eener gezonde jurisprudentie, geheel onjuist is, daar toch, om hier zelfs niet te gewagen van de omstandigheid, dat bovenvermelde onderwijzer Tiemen Prins reeds in den jare 1790 als zoodanig is aangesteld in de Stadsschool van het Buitenkwartier, zijnde het hier bedoelde lokaal en hetselve alzoo niet tot de eigendommen der kerk kan hebben behoord, adressanten hun pretens regt van eigendom reeds daardoor zouden hebben verloren, doordien de gemeente gedurende een tijdvak van meer dan dertig jaren in het ongestoord bezit van dikwerf genoemde behuizing is geweest, zoodat er alzoo regtens hoegenaamd geen termen tot afstand daarvan kunnen geacht worden te bestaan".

Toch wilde de gemeente niet onwelwillend zijn. De overweging, dat het gebouw voor de Rooms-Katholieke gemeente van veel belang was, omdat het in de onmiddellijke nabijheid der kerk stond en wanneer het vroeger of later in handen van anderen kwam tot wanorde of storing der kerkdiensten aanleiding zou kunnen geven, bracht de overheid er toe, het gaarne aan de Katholieken af te staan. Ja zelfs werd goedgevonden „het genoemd perceel om niet in eigendom af te staan aan de Roomsch-Catholieke gemeente alhier, na vooraf voor deze eigendomsafstand de goedkeuring van Heeren Gedeputeerde Staten te hebben verkregen" 8).

Gedep. Staten weigerden echter en eisten een waarde-bepaling van het gebouw door twee bevoegde en onpartijdige deskundigen. Nadat dit was geschied en was vastgesteld, dat de waarde 333 gulden bedroeg, werd het huis voor die som aan het kerkbestuur overgedragen. Door een welwillende handige beschikking werd dit bedrag door burgemeester Wittewaal van Stoetwegen later toch weer ten voordele van het R.K. Kerkbestuur gebruikt. Werd er nu een kostershuis gebouwd? Een nader onderzoek heeft geen zekerheid daarover gebracht. Waarschijnlijk heeft de noodzakelijkheid ener nieuwe pastorie, bij de kerk gelegen, te veel aandacht ge-

8) Notulen gemeenteraad Kampen 31/12 1856 no. 15.

vraagd. Er werd immers in deze tijd ook een plan ontworpen op het kerkhof aan de zijde der Oudestraat een pastorie te bouwen. Het bouwplan was reeds gereed en zelfs door de Aartsbisschop goedgekeurd, toen men op de ongelukkige gedachte kwam het huis van de secretaris der gemeente, van Berkum Biesterbos, gelegen op de Burgwal, voor 13000 gulden te kopen en tot pastorie te gaan gebruiken⁹⁾. Deze kortzichtigheid van het R.K. Kerkbestuur zette zich voort, toen in 1880 op het kerkhof aan de Oudestraatzijde, de school werd geplaatst op een voor de kinderen bij uit- en ingaan van de school gevaarlijk punt en voorgoed de toch ten slotte mooie oude kerk voor een groot gedeelte werd weggestopt. Nog eens kreeg men een kans dit te herstellen nml. bij de brand der school in 1921.

Het onmogelijke pastoriehuis aan de Burgwal met zijn grote tuin was voor iedere bewoner een ellende, maar dit gehele terrein was eenvoudig heerlijk rustig voor de bouw van een nieuwe school. In het geval dat dit werkelijk zou gebeurd zijn, had men dan op het terrein van de afgebrande school een nieuwe pastorie kunnen bouwen, die veel kleiner, ook veel meer zicht op de kerk liet.

Het bouwen van een kostershuis werd nu ondernomen, vlak bij de zijingang der kerk in de Buiten Nieuwstraat¹⁰⁾. En op de plaats van de oude school der gemeente kwam het in Kampen nu bijna honderdjarige Liefdegesticht. De heer Blom en zijn echtgenote schonken aan pastoor Nieuwenhuis f 10.000 voor de bouw van een liefdegesticht, vooral voor hulp aan armen en ongelukkigen en voor het onderwijs aan arme kinderen. Monseigneur Zwijsen, de eerste Aartsbisschop van Utrecht, zond enige zijner zusters (hij had in 1831 een zustercongregatie in Tilburg opgericht)¹¹⁾.

Zo werd dit gedeelte van het oude kerkhof voor liefdadigheid en onderwijs het meest gelukkig gebruikt. Het huis was al spoedig te klein voor de vele dagleerlingen en zo werd tussen het gesticht en de kosterswoning met zaaltje na enige jaren een stuk aangebouwd. Van een kerkhofgedachte is inmiddels niet veel meer overgebleven.

⁹⁾ Parochieel Archief Pastorie Kampen no. 10.

¹⁰⁾ Kerkelijk Archief pastorie Kampen.

¹¹⁾ Kroniek van het liefdegesticht berustend bij de E.E. Zusters.